

گنجینه معارف (fa/Article/List/)

آثار و فواید سفر و مسافرت

(jpg/Image/Article/)

پای از خانه و وطن بیرون گذاردن، آثار و فواید بی شماری دارد که اگر انگیزه های معنوی و خیر و صلاح، مبدأ آن باشد، همه آن فواید، صد چندان خواهد شد. سفر، بازگیرنده و باز دهنده است، هراس و اضطراب را از مسافر باز می ستاند و در جای آن، محبوب و مطلوب های وی را می نشاند. سفر به انسان می آموزد که چگونه از امور ناهنجار و ناخوشایند بپرهیزد و آن چه را مایه کمال و خرسندی است، جایگزین کند.

تاریخ انتشار : ۱۳۹۶/۶/۲

بازدید : ۱۳۶۰۱

منبع : چهل مثل از قرآن، ص ۱۰ (تلخیص و اندکی تصرف) ، حقیقت جو، حسین

مقدمه

سفر، انسان را با سرنوشت و آثار برجای مانده از پیشینیان آشنا می کند و این آشنایی، خود بزرگ ترین آموزگار بشری است. در واقع، سفر نوعی مطالعه و تامل در حالات و رفتار کسانی است که تاریخ، سرنوشت و فرجام آنان را برای ما باز گفته است. قرآن کریم می فرماید: **قل سیروا فی الأرض ثم انظروا کیف کان عاقبة المکذبین** [۱]

آیین سفر عنوان مجموعه ای از رهنمودها و دستورالعمل هایی است که دانشمندان علم حدیث و اخلاق، در آثار خود جای داده اند. در میان روایات برجای مانده از پیشوایان معصوم (علیه السلام)، انبوهی از سخنان دل انگیز و راه گشا درباره آداب سفر و سیاحت وجود دارند که همگی حکایت از ارزندگی و گاه ضرورت این آیین انسانی و اسلامی می کنند. همین روایات و آثار گزارش شده از حضرات معصومین (علیهم السلام) است که مستند مباحث مربوط به آداب سفر، در کتاب های

اخلاقی، اجتماعی و تربیتی است. به حتم، عمل به این رهنمودهای مشفقانه، بیشترین ره آورد را برای مسافران و اهل سیر و سفر، به همراه آورده و مسافر را به کمالات روحی و سجایای اخلاقی رهنمون است.

از مهمترین فواید و ثمرات سفر، ظهور و بروز شخصیت حقیقی انسانها است. این فایده از آن رو در بستر سفر روی می دهد که معمولا انسانها در طی راه و مدت اقامت و دیگر جوانب مسافرت، با ناهمواریها و ممراتهای بسیاری رو در رو می شوند، و این رویارویی، به مثابه آینه ای روشن در برابر مسافر و خلیقات او قرار می گیرد، که گفته اند: **عند تقلب الاحوال تعرف جواهر الرجال**. در زیر و رو شدن، باطن مردان شناخته می شود.

سعدی که خود نیز بخشهای مهمی از زندگی خویش را در سیر و سفر گذرانده، معتقد است از خامی تا پختگی، راهی است که باید آن را با سفر پیمود:

بسیار سفر باید تا پخته شود خامی صوفی نشود صافی، تا در نکشد جامی

به هر رو، نمی توان انکار کرد که سفرهای کوتاه و بلند - به هر عنوانی که صورت می گیرد - نقش مهمی در پرداخت شخصیت آدمیان دارد و آنان را با جلوه هایی نو از حیات بشری آشنا می کند. همواره بخشی از زندگی انسانها در سفر می گذرد و تقریباً هیچ گاه حیات فردی و اجتماعی انسان، از این آیین و عادت خوشایند، خالی نبوده است. سفر، در معمولیترین شکل خود، که تفریحی و سیاحتی است، تا مقدسترین انواعش، که تبلیغی و هجرت گونه است، موضوع نوعی رفتار غریزی است که پرداختن بدان، محققان را با گوشه هایی دیگر از زوایای روح ناشناخته انسان، آشنا می کند.

به هر حال، ما در این تحقیق مختصر و گزیده، به مباحثی که می تواند به نوعی ارج و منزلت سفر را آشکار سازد، نیم نگاهی کرده ایم. در فصل نخست، فایده های سفر را از نظر گذراننده و فصل دوم را به دستوره های سفر اختصاص داده ایم. در فصل سوم، اقسام سفر و در فصل چهارم، مسائل و احکامی از سفر را به اختصار یادآور شده ایم.

امید آن که این اندک، مقبول طبع مردم و صاحب نظران افتد و برای مسافرانی که روی به دیار غربت آورده و وطن را به قصد دریافت تجربه های انسانی و پاداش الهی ترک کرده اند، فایده بخشد.

هیچ از یاد نخواهیم برد که سفر، همان گونه که بخشهایی دلپذیر از عمر ما را به خود اختصاص داده است، قسمت مهمی از تاریخ اسلام و دیگر ادیان را نیز در خود پروریده است. بنابراین، هر چه بیش تر با این سنت دینی و آیین مردمی، آشنا شویم، بیش تر خواهیم توانست زوایای ناشناخته روح خود و تاریخ اقوام و ملل را بکاویم؛ زیرا سیر و سیاحت و گشت و گذار در سرزمینهای ناشناخته، این امکان را خواهد داد که در آیات انفسی و آفاقی خداوند، تدبر و تفکر کنیم و بیش از پیش، به مقام معرفت بار یابیم. به حتم، سفر، هر چند بر روی زمین و از میان زمینیان باشد، مسافر را برای سفرهای روحانی و گذار از عالم معنا و ورود به دشت های سبز معنویت، آماده می سازد.

کیست که نداند آدمی برای عزیمت به سوی آخرت، نیازمند تمرین و آماده سازی روان است. این آمادگی، نیاز به حرکت جسم در سطح زمین دارد تا جولان روح در فضای لایتناهی را آسان تر کند. ان شاء الله.

به قول سنایی:

قدر مردم، سفر پدید آرد خانه خویش، مرد را بند است

فایده های سفر

تعریف سفر

فرهنگ نامه ها از سفر تعریف های مشابهی ارائه داده اند. در فرهنگ معین آمده است:

سفر، در لغت به معنای بیرون آمدن از شهر خود و به محل دیگر رفتن است، نیز به معنای قطع مسافت و راهی که از مکانی به مکان دور طی می کند، آمده است. [۲] فرهنگ های عربی، سفر را کشف حجاب و کنار زدن پرده، معنا کرده اند، حجاب هایی که معمولا از جنس اعیان و اشیای خارجی است.

راغب اصفهانی می نویسد: سفر العمامة عن الرأس، و الخمار عن الوجه.

عمامه را از سر، و نقاب را از صورت، کنار زد.

البته سفر به معنای کتاب آمده است که جمع آن، اسفار است. از تعریف های لغوی و فرهنگ نامه ای که بگذریم، آن چه ما را به مقصود نزدیک تر می کند،

ماهیت سفر در منظر عالمان اخلاق و تربیت است. مرحوم فیض کاشانی، که از بزرگ ترین دانشمندان شیعی و آگاهان علم اخلاق است، در اثر مهم خود، المحجة البيضاء، سفر را این گونه می ستاید:

از رهگذر سفر، آدمی از آن چه می هراسد، رهایی می یابد و به آن چه میل دارد، نایل می شود. [۳]

این ویژگی برای مسافرت، نکته مهمی است که مرحوم فیض کاشانی بدان اشاره می کند. بر این اساس، سفر، بازگیرنده و بازدهنده است، هراس و اضطراب را از مسافر باز می ستاند و در جای آن، محبوب و مطلوب های وی را می نشاند. سفر به انسان می آموزد که چگونه از امور ناهنجار و ناخوشایند بپرهیزد و آن چه را مایه کمال و خرسندی است، جایگزین کند.

نمونه هایی از ثمرات سفر

پای از خانه و وطن بیرون گذاردن، آثار و فواید بی شماری دارد که اگر انگیزه های معنوی و خیر و صلاح، مبدأ آن باشد، همه آن فواید، صد چندان خواهد شد. این رخداد، که هر از گاهی در زندگی انسان ها روی می دهد، آن چنان مؤثر و معنویت زا است که قرآن کریم، بارها و بارها بدان سفارش کرده است. نگرستن به نشانه های الهی و تدبیر در فرجام اقوام و ملت های گوناگون، از جمله برکاتی است که به فرموده قرآن، بر سفر و سیر مترتب می شود. سه نمونه از این آیات، ذکر می شود:

قل سیروا فی الأرض ثم انظروا کیف کان عاقبة المکذبین. [۴] بگو: در زمین سیر کنید؛ سپس بنگرید عاقبت کسانی که (آیات ما را) تکذیب کردند.

قل سیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة المجرمین. [۵] بگو: زمین را بپیمایید؛ پس بنگرید فرجام کسانی را که بزهکار بودند.

أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلهم. [۶] آیا آنان در زمین سیر نکردند، تا بنگرند عاقبت و پایان کار پیشینیان را. جز آن چه قرآن، از فواید سفر بدان اشاره کرده است، در روایات و سنت اسلامی و شیعی، بهره های دیگری نیز به سفر نسبت داده شده است که شماری از آن ها بدین قرار است:

۱- شادابی تن و روح

تجربه و آموزه های عملی ثابت کرده اند که سفر، نقش مثبتی در تندرستی و بهداشت روانی انسان دارد. شاید این اثر جسمی و روانی از آن رو باشد که با تغییر آب و هوا و پا نهادن به دنیاهای جدید، روح آدمی به وجد و سرور می آید و همین فرحناکی، در سلامت جسم نیز اثر می گذارد. به هر رو، پیامبر عظیم الشان اسلام (صلی الله علیه وآله) به صراحت فرموده اند: **سافروا تصحوا**. [۷] سفر کنید، تا صحت یابید.

۲- رشد عقلانی

از فواید غیر قابل انکار سفر، رشد و بالندگی عقل انسان است. این بدان علت است که مسافران در طی سفر با شگفتی های طبیعت، اندیشه های گوناگون و برجستگی ها و کاستی های ملت های مختلف آشنا می شوند. این آشنایی، بیش از مطالعه و از نظر گذراندن اوراق کتاب های قطور، انسان را در رشد و بلوغ فکری کمک می رساند. رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه وآله) به زیبایی تمام، این ره آورد مهم سفر را باز گفته اند: **سافروا، فانکم ان لم تغنموا مالا أفدتم عقلا**. [۸] سفر کنید، همانا اگر در سفر، مالی به چنگ نیاورید، به حتم، اندیشه شما فزونی خواهد گرفت.

۳- عبرت اندوزی

سفر، انسان را با سرنوشت و آثار برجای مانده از پیشینیان آشنا می کند و این آشنایی، خود بزرگ ترین آموزگار بشری است. در واقع، سفر نوعی مطالعه و تامل در حالات و رفتار کسانی است که تاریخ، سرنوشت و فرجام آنان را برای ما باز گفته است. این همان درس بزرگی است که قرآن چندین بار بدان اشاره کرده است:

أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلهم و لدار الآخرة خیر للذین اتقوا أفلا تعقلون. [۹]

آیا آنان در زمین سیر نکردند تا بنگرند عاقبت پیشینیان را، و همانا خانه آخرت بهتر است برای کسانی که می پرهیزند. آیا نمی اندیشید؟

و به قول شاعر:

هر که نامخت از گذشت روزگار
هیچ ناموزد ز هیچ آموزگار

۴- کنار آمدن با دشواری ها

سفر به انسان می آموزد که چگونه با مشکلات رو در رو شود و چه سان از عهده آن ها برآید؛ زیرا هر مسافری در طی مسیر، با مرارت هایی چند، رو به رو است و از رفع و رجوع آن ها ناگزیر. این درگیری موقت با مشکلات، تمرین مناسبی برای حضور فعالانه در همه عرصه های زندگی است.

۵- شناسایی بهتر اطرافیان

روشن است که دوستی انسان ها با یکدیگر، جز در هنگامه های سختی و عسرت، محک نمی خورد. سفر، این فرصت را در اختیار می گذارد که مردم یکدیگر را بیازمایند و از پایداری و میزان وفاداری دوستان خود آگاه شوند. از همین رو است که امیرمؤمنان، علی (علیه السلام) فرمودند: **السفر میزان**

الأخلاق. [۱۰] نیز امام صادق (علیه السلام) فرمودند: لا تسم الرجل صديقا سمعة معروفة حتى تختبره بثلاث: تغضبه فتنظر غضبه، يخرج من الحق الى الباطل، و عند الدينار و الدرهم و حتى تسافر معه. [۱۱].

تا کسی را به سه چیز نیازموده ای، وی را دوست خود مخوان: او را به خشم آر و بنگر که در آن حالت، آیا از حق به سوی باطل می گراید؟ دیگر آن که او را به درهم و دینار بیازمای و سوم این که او را با خود هم سفر کن، و در سفر، او را بیازمای.

گویا امام صادق (علیه السلام) مسافرت را چونان محکی می داند که خالص را از ناخالص تمیز می دهد و سره را از ناسره جدا می کند. آری:

خوش بود گر محک تجربه آید به میان
تا سیه روی شود هر که در او غش باشد

۶- بهره مندی و برخورداری

شکی نیست که سفر، در کنار همه آثار و مواهب معنوی آن، گاه بسیار سود بخش و نعمت افزا است. اینک اقتصاد همه کشورهای جهان بر پایه تجارت می چرخد و تجارب یعنی سفر از دیاری به دیار دیگر. نمی توان در خانه نشست و انتظار داشت که نعمت های مادی و معنوی خداوند، به سوی ما سرازیر شود. به تعبیر زیبای قرآن در سوره جمعه، برای برخورداری از فضل الهی، باید در زمین پراکنده شد و راه داد و ستد و تجارت را پیش گرفت: **فانتشروا فی الأرض و ابتغوا من فضل الله.** [۱۲] در زمین پراکنده شوید و فضل خدای را بجویید. رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه وآله) نیز فرمودند: **سافروا تصحوا و تغنموا**. [۱۳] سفر کنید تا سالم شوید و غنیمت برید.

نیز امام صادق (علیه السلام) از پدران بزرگوار خود و آنان از رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه وآله) نقل کرده اند که: **سافروا تصحوا و ترزقوا.** [۱۴] سفر کنید تا سلامتی یابید و روزی برگیرید.

مشابه چنین کلماتی، در میان سخنان پیامبر عظیم الشان (صلی الله علیه وآله) و دیگر پیشوایان معصوم اسلام بسیار است. [۱۵]

فواید و آثار معنوی و مادی سفر، به همین مقدار خلاصه نمی شود... اما شایسته است در همین جا به برخی از روایاتی که کمک و یاری رساندن به مسافران اسلام را سفارش کرده اند، اشاره کنیم. از این روایات می توان دریافت که سفر در اسلام از چه منزلت و قداستی برخوردار است. وقتی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) می فرمایند: خداوند با مسافران، مهربان است، و جملاتی دیگر، که همه از مهر خدا به مسافر سخن می گویند، در می یابیم که سفر و سیاحت اگر به انگیزه های شرعی و سالم صورت گیرد، نزد پیشوایان دینی، گرامی و ارجمند است. رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) فرمودند:

لو يعلم الناس رحمة الله للمسافر، لأصبح على ظهر سفر، ان الله بالمسافر رحيم. [۱۶] اگر مردم از رحمت خدا به مسافر، خبر می داشتند، همگی بار سفر می بستند. همانا خداوند با مسافران بسی مهربان است.

و در حدیثی دیگر فرمودند: **من أعان مؤمنا مسافرا نفس الله عنه ثلاثا و سبعين كربة، و أجاره من الغم و الهم في الدنيا و الآخرة، و نفس عنه كربة العظيم يوم يعرض الظالم على يديه**. [۱۷].

کسی که مسافر مؤمنی را یاری رساند، خداوند از او ۷۳ اندوه را بر می دارد و در دنیا و آخرت، وی را در پناه خود می گیرد. چنین شخصی، در روز قیامت، که ستمگر دست خود را به دندان می گیرد، از ناراحتی بزرگ آن روز، آسوده و در امان است. هم چنین بسیار سفارش شده است که مسافران در

اثناى سفر، به يکديگر مهربانى کنند و در برآوردن نيازهاى هم سفران خود، از هيچ کمى دريغ نوززند. اين سفارش ويژه نيز جايگاه سفر را در اسلام، آشکارتر مى سازد.

سخن ارزنده پيامبر اسلام (صلى الله عليه وآله) در اين باره، بدين شرح است: **ما اصطحب ائنان الا كان أعظمها أجرا وأحبهما الى الله عز و جل أرفقهما بصاحبه** [۱۸]. دو کس با يکديگر هم سفر نمى شوند، مگر آن که مهربان ترين آن دو، نزد خداوند، اجر بيش ترى دارد و خداوند وى را دوست تر مى دارد.

رواياتى از اين قبيل بسيار است. غير از اين که در جوامع روايى، احاديث بى شمارى است که کمک رساندن به مؤمن و دست گيرى از مسلمانان را ارج بسيار نهاده اند. اين روايات، گر چه ويژه سفر و مسافران نيست، ولى آنان را نيز شامل مى شود.

سفر مربي مرد است و آستانه چاه	سفر، خزانه مال است و اوستاد هنر
به شهر خويش درون، بى خطر بود مردم	به کان خويش درون، بى بها بود گوهر
درخت اگر متحرک شدى ز جاي به جاي	نه جور اره کشيدى و نه جفاى تبر. [۱۹]

پى نوشت ها

[۱] بگو: در زمين سير کنيد؛ پس بنگريد سرانجام سرانجام کسانى که پيش از شما بودند. (انعام (۶) آيه ۱۱).

[۲] محمد معين، فرهنگ معين، ج ۲.

[۳] ملا حسين فيض کاشانى، المحجة البيضاء، ج ۴، ص ۳۹.

[۴] انعام (۶) آيه ۱۱.

[۵] نمل (۲۷) آيه ۶۹.

[۶] - يوسف (۱۲) آيه ۱۰۹.

[۷] العقد الفريد، ج ۶، ص ۲۷۱؛ بحارالانوار، ج ۷۶، ص ۲۲۱.

[۸] مكارم الاخلاق، ص ۲۴۰.

[۹] يوسف (۱۲) آيه ۱۰۹.

[۱۰] ر.ک: ابن ابى الحديد، شرح بر نهج البلاغه، ج ۲، ص ۲۶۹.

[۱۱] بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۱۸۰.

[۱۲] جمعه (۶۲) آيه ۱۰.

[۱۳] كنز العمال، ج ۶، ص ۷۰۱، ح ۱۷۴۷۰؛ بحارالانوار، ج ۶۲، ص ۲۶۷.

[۱۴] كنز العمال، ج ۶، ص ۷۰۱، ح ۱۷۴۶۹.

[۱۵] ر.ک: مدارک فوق.

[۱۶] مجموعه ورام ج ۲، ص ۳۳.

[۱۷] مكارم الاخلاق، ص ۲۶۶.

[۱۸] وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۴۹۲؛ المحجة البيضاء، ج ۴، ص ۶۰.
[۱۹] انوری.

کلمات کلیدی:

سفر (/fa/Article/List/?keyword=۱۵۷۲/)

مسافرت (/fa/Article/List/?keyword=۲۴۱۴/)

آرامش (/fa/Article/List/?keyword=۵۴۶۷/)

تفریح سالم (/fa/Article/List/?keyword=۳۰۵۳۱/)

عبرت (/fa/Article/List/?keyword=۶۲۷۰/)

تجربه (/fa/Article/List/?keyword=۱۳۳۳۵/)